

УДК 327:007

Шемаєв Володимир Миколайович

*доктор військових наук, професор,
доцент кафедри інформаційної безпеки держави
Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
та стратегічних комунікацій НА СБ України*

Shemayev Volodymyr

*Doctor of Military Sciences, Professor,
Associate Professor of the Department of Information Security of the State;
Educational and Scientific Institute of Information Security and Strategic
Communications of the National Academy of Security Service of Ukraine
ORCID: 0009-0003-2568-5587*

Єрємінна Людмила Валеріївна

*старший виклад кафедри інформаційної безпеки держави
Навчально-науковий інститут інформаційної безпеки
та стратегічних комунікацій НА СБ України*

Yeromina Lyudmila

*Senior Lecture of the Department of Information Security of the State
Educational and Scientific Institute of Information Security
and Strategic Communications of the Security Service of Ukraine
ORCID: 0009-0009-1656-2546*

DOI: 10.25313/2617-572X-2025-5-11029

«PORCUPINE STRATEGY» ДЛЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

“PORCUPINE STRATEGY” FOR UKRAINE IN THE CONTEXT OF ENSURING NATIONAL SECURITY

Анотація. Вступ. Одним із пріоритетів формування ефективної європейської оборони в сучасних умовах є нарощування оборонної підтримки України у її боротьбі проти російської агресії, оскільки сильна Україна буде здатною стримати таку агресію у майбутньому та допомогти Європі у зміцненні власної безпеки. В контексті питання гарантій безпеки Україні після закінчення війни найпопулярнішою є концепція «Porcupine Strategy» (стратегія дикобразу). Ця стратегія передбачає створення потужної оборонної спроможності країни, яка робить її максимально складною та витратною для агресора в разі вторгнення. Водночас, ця стратегія орієнтована на те, аби мати гнучкі мобільні сили, які шляхом швидкості й маневровості можуть стримувати просування противника. Головна мета цієї стратегії – створити такі умови, щоб агресія стала невігідною, а вартість нападу перевищувала будь-які можливі вигоди. Тому актуальності набуває аналіз потенційного впливу різних аспектів створюваної Україною спільно з міжнародними партнерами «Стратегії дикобразу» на складові національної безпеки з огляду на необхідність використання можливостей для її забезпечення та попередження розгортання загроз національній безпеці.

Мета. Метою статті є визначення змісту та особливостей реалізації «Стратегії дикобразу» в Україні через призму її впливу на різні складові національної безпеки та обґрунтування пріоритетів державної політики щодо превентивного захисту від зазначених загроз.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення національної безпеки України; 2) праці вітчизняних та зарубіжних авторів, що провадять свої науково-практичні дослідження у царині можливостей та ризиків використання «Стратегії дикобразу» щодо його застосування в Тайвані та Україні.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: теоретичного узагальнення та групування (для характеристики змісту та ризиків використання «Стратегії дикобразу»; аналізу та синтезу (для характеристики поточного ландшафту особливостей «Стратегії дикобразу» в Україні з точки зору можливостей та загроз для національної безпеки); логічного узагальнення (визначення контрзаходів, які поєднують технологічну, нормативну та освітню сфери для ефективної реалізації «Стратегії дикобразу» в Україні).

Результати. У науковій статті визначено та проаналізовано досвід використання Тайваню щодо «Стратегії дикобразу» та особливості його застосування для України як в умовах війни, так і післявоєнному відновленні.

Визначено, як реалізація «Стратегії дикобразу» впливає/впливатиме на різні складові національної безпеки України, зокрема на: воєнну, економічну, науково-технологічну, енергетичну, інформаційну та державну безпеку.

Обґрунтовано шляхи протидії ризикам зниження ефективності реалізації «Стратегії дикобразу» у воєнній та економічній сферах. Обґрунтовано необхідність корегування видів озброєння (не тільки мобільні засоби, але й засоби стратегічного стримування противника) відповідно до реалій Збройних сил України.

Перспективи. Перспективою подальших досліджень за цим напрямом є дослідження чинників зміцнення та ризиків для національної безпеки за окремими напрямками, пов'язаних із реалізацією «Стратегії дикобразу».

Ключові слова: національна безпека, Porcupine Strategy (Стратегія дикобразу), можливості, загрози, асиметрична тактика.

Summary. Introduction. One of the priorities for the formation of effective European defense in modern conditions is to increase defense support for Ukraine in its fight against Russian aggression, since a strong Ukraine will be able to deter such aggression in the future and help Europe strengthen its own security. In the context of the issue of security guarantees for Ukraine after the end of the war, the most popular concept is the "Porcupine Strategy". This strategy involves the creation of a strong defense capability of the country, which makes it as difficult and costly as possible for the aggressor in the event of an invasion. At the same time, this strategy is focused on having flexible mobile forces that, through speed and maneuverability, can hold back the enemy's advance. The main goal of this strategy is to create such conditions so that aggression becomes unprofitable, and the cost of an attack exceeds any possible benefits. Therefore, the analysis of the potential impact of various aspects of the "Porcupine Strategy" created by Ukraine together with international partners on the components of national security becomes relevant, taking into account the need to use opportunities to ensure it and prevention of the deployment of threats to national security.

Purpose. The article is aimed at determining the content and features of the implementation of the "Porcupine Strategy" in Ukraine through the prism of its impact on various components of national security and substantiating the priorities of state policy on preventive protection against these threats.

Materials and methods. The materials of the study are: 1) regulatory and legal support for ensuring the national security of Ukraine; 2) works of domestic and foreign authors who conduct their scientific and practical research in the field of opportunities and risks of using the "Porcupine Strategy" for its application in Taiwan and Ukraine.

In the process of the study, the following scientific methods were used: theoretical generalization and grouping (to characterize the content and risks of using the "Porcupine Strategy"); analysis and synthesis (to characterize the current landscape of the features of the "Porcupine Strategy" in Ukraine in terms of opportunities and threats to national security); logical generalization (identification of countermeasures that combine technological, regulatory and educational spheres for the effective implementation of the "Porcupine Strategy" in Ukraine).

Results. The scientific article identifies and analyzes the experience of using Taiwan in relation to the "Porcupine Strategy" and the features of its application for Ukraine both in war conditions and post-war recovery.

It is determined how the implementation of the "Porcupine Strategy" affects/will affect various components of Ukraine's national security, in particular: military, economic, scientific and technological, energy, information and state security.

Ways to counteract the risks of reducing the effectiveness of the implementation of the "Porcupine Strategy" in the military and economic spheres are substantiated. The need to adjust the types of weapons (not only mobile means, but also means of strategic deterrence of the enemy) in accordance with the realities of the Armed Forces of Ukraine is substantiated.

Prospects. The prospect of further research in this area is the study of strengthening factors and risks to national security in certain areas related to the implementation of the "Porcupine Strategy".

Key words: national security, Porcupine Strategy, opportunities, threats, asymmetric tactics.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетів формування ефективної європейської оборони в сучасних умовах є нарощування оборонної підтримки України у її боротьбі проти російської агресії, оскільки сильна Україна буде здатною стримати таку агресію у майбутньому та допомогти Європі у зміцненні власної безпеки. В контексті питання гарантій безпеки Україні після закінчення війни

найпопулярнішою є концепція «Porcupine Strategy» (стратегія дикобразу).

«Porcupine Strategy» (стратегія дикобразу) узагальнено передбачає створення потужної оборонної спроможності країни, яка робить її максимально складною та витратною для агресора в разі вторгнення. Водночас, ця стратегія орієнтована на те, аби мати гнучкі мобільні сили, які шляхом швидкості й маневровості

можуть стримувати просування противника. Головна мета цієї стратегії — створити такі умови, щоб агресія стала не вигідною, а вартість нападу перевищувала будь-які можливі вигоди. Тому актуальності набуває аналіз потенційного впливу різних аспектів створеної Україною спільно з міжнародними партнерами «Стратегії дикобразу» на складові національної безпеки з огляду на необхідність використання можливостей для її забезпечення та попередження розгортання загроз національній безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки у науковій літературі проблема розробки та застосування стратегій дикобразу для Тайваню та України в контексті оборонної стратегії та тактики, розглядається, переважно, зарубіжними дослідниками, зокрема, такими як: Марк Кансіан, Метью Кансіан, Ерік Хегінботам — аналіз сценаріїв ймовірного вторгнення КНР на Тайвань із рекомендаціями доповнення Стратегії дикобразу засобами стримування [1], Вільям С. Мюррей — рекомендації та обґрунтування перегляду оборонної стратегії для Тайваню внаслідок військової модернізації Китаю, що значно зменшила географічну перевагу Тайваню і неможливості його розраховувати на симетричну протидію китайським військовим силам за допомогою перехоплювачів Patriot, дизельних підводних човнів, надводних військових кораблів, винищувачів F-16 та морських патрульних літаків P-3 [2], Кеннет Фанн, Чарльз Бурсі — дослідження сценарію, якщо/коли Китай спробує возз'єднатися з Тайванем та як США виконуватимуть свої зобов'язання щодо його захисту за допомогою Стратегії дикобразу [3], Брент Купер — дослідження змісту «Стратегії дикобразу» та аналіз того, як ця оборонна стратегія Тайваню може стримати Китай [4], Франц Стефан Гаді — аналіз застосування Стратегії дикобразу для озброєння України з метою запобігання повторного нападу з боку РФ [5], Йошіакі Нішімі — аналіз того, як Тайвань може стримати «хижака, більшого за себе» завдяки «Стратегії дикобразу» [6], Лі Сі Мін та Ерік Лі — дослідження оборонної стратегії Тайваню у середовищі з обмеженими ресурсами у часи зростаючої активності у зовнішній політиці Пекіна та зростання ризику військового конфлікту [7], К. Бондар — дослідження шляхів інтеграції України в оборонно-промислову базу Заходу [8] та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас з огляду на специфіку оборонного, економічного, ресурсного потенціалу України, потребує визначення впливу можливостей і ризиків застосування «Стратегії дикобразу» на національну безпеку України.

Метою дослідження є визначення змісту та особливостей реалізації «Стратегії дикобразу» в Україні через призму її впливу на різні складові національної безпеки та обґрунтування пріоритетів державної політики щодо превентивного захисту від зазначених загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вперше про «Стратегію дикобразу» згадувалося на початку 2000-х років у запропонованій військовій доктрині для оборони Тайваню (у разі вторгнення Китайської Народної Республіки). Використання образу дикобразу трактувалося через відомий добродушний характер цієї тваринки, яка, здається, є легкою здобиччю для войовничого хижака. Але коли бачиш голки дикобраза, легко уявити, з якими труднощами стикається хижак у атаці — а тим більше виграші — в бою з дикобразом. Необхідність для Тайваню розробити оборонну стратегію, засновану на асиметричній війні, а також використання термінології «дикобраз» для її позначення, була визначена ще у 2008 році, коли Вільям С. Мюррей, офіцер ВМС США у відставці, опублікував статтю в Naval War College Review, в якій закликав Тайвань «переосмислити та змінити свою оборонну стратегію», відмовившись від прямого знищення сил вторгнення, яке він вважав неможливим через військовий прогрес Китаю, та перейшовши до більш загальної мети протистояння китайській окупації острова [2]. Стратегія загалом передбачала акцент на веденні асиметричної війни проти переважаючих китайських сил. Як наслідок, пропонувалося необхідність інвестування в малодіючі, переносні системи, такі як ракети Stinger та Harpoon, морські міни поблизу берега та ударні гелікоптери; збільшення розгортання ракет малої дальності та великої кількості малих військово-морських суден, здатних ховатися серед рибальських човнів, серед іншої асиметричної зброї [7]. Доктрина набула популярності наприкінці 2010-х років, коли тодішній начальник оборони Тайваню адмірал Лі Сі-мін включив цей принцип до офіційної стратегії, яку він назвав Загальною концепцією оборони, яку до 2019 року схвалила тодішня президентка Цай Інвєнь [7].

Однак політичне та військове керівництво Тайваню не вважає, що «асиметрична» зброя є синонімом «великої кількості дрібних речей». Під «асиметричною» зброєю вважаються також підводні човни, винищувачі F-16 та танки, незважаючи на їхню високу вартість та вразливість. Зокрема, у Чотирирічному огляді оборони, опублікованому Міністерством оборони Тайваню у березні 2021 року, згадуються також цілі нарощування сил, включаючи можливості ударів на великій дальності, перевагу в повітрі та контроль на морі.

Нова адміністрація ще більше наголосила на високотехнологічних інвестиціях у безпілотники, ракети класу «земля-повітря» та наземні протикорабельні ракети, замість того, щоб вкладати гроші у великі військові кораблі та літаки. Це важливо не лише з огляду на критику програми розвитку підводних човнів Цай та продовження закупівель звичайної зброї під час її перебування на посаді, але й враховуючи історію недостатнього інвестування Тайванем свого оборонного сектору. Таким чином,

стратегія «дикобраза» пропонує більш доступний варіант, зменшуючи тиск на уряд Тайваню щодо подальшого збільшення витрат на оборону.

Важливо зазначити, що Тайвань вже зробив кілька кроків у цьому напрямку. Особливої уваги заслуговує впровадження Тайванем у 2023 році кількох вітчизняних військових безпілотників, оснащених бойовими або спостережливими можливостями, які можна використовувати в різних військових підрозділах. Тайвань також виробляє ракети повітряної та морської оборони, малі ракетні корвети та мінні загороджувальні кораблі.

Отже, спираючись на уроки, отримані під час японського вторгнення наприкінці 1800-х років, у політичному істеблішменті Тайваню знову виникли дискусії щодо асиметричної оборони. Концепція асиметричної війни, яку також називають «Стратегією дикобраза», базується на ідеї досягнення стримування шляхом заперечення, що робить вторгнення дорогим для Китаю. Більше того, навіть якщо стримування не спрацює, вважається, що асиметрична оборона надає Тайваню кращі шанси витримати бій у його прибережних районах, а війна в Україні ще раз підкреслила переваги асиметричної оборони під час взаємодії з військово переважаючою державою.

Цей підхід набув особливої актуальності в Україні ще до повномасштабного вторгнення 2022 року. «Стратегія дикобраза» частково впроваджувалася (реформа армії, закупівля західного озброєння), але не в повному обсязі. А після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році в Україні «Стратегія дикобраза» діє де-факто за рахунок: масованої підтримки Заходу; масштабної мобілізації суспільства; гнучких тактичних рішень (удари по тилу ворога, використання FPV-дронів тощо); адаптації технологій (старлінки, автоматизоване управління вогнем тощо).

У березні 2025 року Європейська комісія окреслила двоетапну «Porcupine Strategy» (стратегію дикобраза), що передбачає створення потужної оборонної спроможності країни, яка робить її максимально складною та витратною для агресора в разі вторгнення. Головна мета цієї стратегії — створити такі умови, щоб агресія стала не вигідною, а вартість нападу перевищувала будь-які можливі вигоди [8].

У контексті війни в Україні «Стратегія дикобраза» може бути реалізована через: 1) зміцнення оборони за рахунок постачання західної зброї (передача танків, систем ППО та сучасної авіації, таких як F-16, спрямована на посилення оборонного потенціалу країни); 2) асиметричну тактику використання Україною високоточних дронів, мобільних артилерійських установок та протитанкових систем, які дозволяють ефективно протистояти чисельно сильнішому ворогу; 3) підготовку населення до захисту через масштабне розгортання територіальної оборони та мобілізація громадян для підтримки військових операцій. Для реалізації цієї стратегії в ЄС формується

план щодо подвоєння військової допомоги Україні у 2025 році до 40 млрд. євро (44 млрд. дол. США).

Розглянемо далі як «Стратегія дикобраза» впливає/впливатиме на різні складові національної безпеки України — це, перш за все, концепція її оборонної стратегії, яка передбачає створення такого рівня обороноздатності держави, щоб будь-який напад на неї став для агресора занадто болючим, дорогим і не вигідним, незалежно від його військової потуги.

Отже, в контексті впливу «Стратегії дикобраза» на зміцнення воєнної безпеки України доцільно розглядати основні принципи реалізації цієї стратегії, зокрема:

1. Оборонна асиметрія: замість гонки озброєнь з набагато сильнішим ворогом (РФ), акцент робиться на використанні недорогих, мобільних, ефективних засобів стримування (ПТРК, дрони, мобільна артилерія, мінування, тощо). Приклад — активне використання Javelin, NLAW, Bayraktar, FPV-дронів.

2. Масштабування територіальної оборони: війна має стати всенародною: кожен регіон, населений пункт, навіть окремих будинок має бути здатен до оборони; розвиток системи територіальної оборони ЗСУ, партизанських структур, громадянської підготовки.

3. Стратегічна глибина та мобільність: забезпечення глибини оборони, включаючи здатність швидко маневрувати, змінювати позиції, атакувати у відповідь; важливість логістики, мобільного зв'язку, цифрових платформ управління боєм.

4. Насичення технологіями: розвиток дронів, кіберзахисту, штучного інтелекту, спостереження, протиповітряної оборони. Війна майбутнього — це війна дронів, інформації та електронної переваги.

Опосередкований вплив на економічну та науково-технологічну складові національної безпеки здійснює такий аспект реалізації «Стратегії дикобраза», як розвиток внутрішнього військово-промислового комплексу: зменшення залежності від імпорту зброї та розвиток власних технологій. У 2022 році українська оборонна промисловість була спроможна виробляти оборонне обладнання на суму близько 1 млрд. євро на рік, а 2024 рік вона завершила з показником виробництва близько 15 млрд. дол. США, але сектор має потужності для виробництва 35 млрд. дол. США.

При цьому Україна все ще не використовує свої спроможності повною мірою для того, щоб задовольняти навіть потреби самої України, оскільки українським промисловим підприємствам гостро бракує оборонних контрактів. У цьому контексті велику користь може принести продовження «данської моделі», коли європейська допомога спрямовується на українські підприємства для виробництва озброєння для української армії.

Підтримка локалізації оборонного виробництва в Україні з боку ЄС також стане інвестицією в безпеку держав-членів і покращить становище їхньої

промисловості. Однак, існує кілька перешкод для подальшої локалізації та інтеграції, а саме:

- потрібен захист інфраструктури оборонного виробництва, що має першорядне значення. Розсіювання та маскування наразі забезпечують певний захист, але протиповітряна оборона України з великим напруженням перехоплює російські безпілотники та ракети [10];
- існують ризики інвестування в Україну, пов'язані із практикою глобальних корпоративних страховиків, зазвичай, виключати країни, що перебувають у стані війни, зі своїх полісів [11]. Щоб компенсувати ці ризики держави-члени можуть надати «механізми страхування військових ризиків», які, як повідомляється, вже передбачені Францією та Великобританією, для забезпечення покриття витрат західних оборонних компаній. Спільні підприємства, локалізовані в державах-членах, близьких до України, також можуть отримати таку підтримку [8];
- оборонна промисловість України відчуває нестачу кваліфікованих робітників та менеджерів, стикається з відсутністю адекватного нормативного середовища, а також від проявів корупції та ризиків промислового шпигунства.

Отже, Україна має спрямувати свої зусилля на ефективне та прозоре корпоративне управління, нормативно-правове врегулювання в оборонній сфері, яке б виключало можливості хабарництва, порушень прав інтелектуальної власності, а також забезпечувало надійну політику в галузі оборонної промисловості та процесу закупівель. Деякі держави-члени ЄС, такі як Швеція, вже надають підтримку створенню та розвитку сучасної організації оборонних закупівель в Україні.

Важливою складовою національної безпеки, на яку впливає «Стратегія дикобраза» стає енергетична безпека та енергетична незалежність, оскільки стратегія передбачає підвищення стійкості до атак на інфраструктуру, таких як обстріли енергосистеми. Стійкість функціонування енергетичного сектору — це спроможність енергетичного сектору функціонувати у штатному режимі адаптуватися до умов, що постійно змінюються, протистояти та швидко відновлюватися після реалізації загроз будь-якого виду.

«Стратегія дикобраза» також відчутно позитивно впливає на інформаційну безпеку держави через підвищення кібербезпеки та інформаційної стійкості держави та суспільства, як вміння адаптуватися до нових викликів і загроз та швидко відновлюватися, вміння вибирати моделі гнучкості та стійкого опору й умінь адекватно реагувати на природні й політичні катаклізми.

Реалізація «Стратегії дикобраза» відчутно вплине на забезпечення державної безпеки, в т.ч. державно-політичного, конституційно легітимізованого політичного ладу держави від змін його неконституційним шляхом; державотворення і конструктивної політики задля стабільності суспільства; політичного суверенітету; територіальної цілісності України і недоторканності її кордонів; інститутів державної влади; національно-державних інтересів у сфері економіки задля ефективної реалізації соціального призначення держави — забезпечення подальшого розвитку особи, суспільства та держави напряму залежить від психологічної мобілізації населення на супротив ворогу: ворог має знати, що навіть окупація території не дасть йому контролю через спротив, якій триватиме, оскільки нація об'єднана, мотивована і не готова здаватися.

Висновок. Отже, реалізація «Стратегії дикобраза» в Україні здатна позитивно вплинути на різні складові національної безпеки: воєнну, зовнішньополітичну, економічну, науково-технологічну, енергетичну, інформаційну та державну. Водночас, «Стратегія дикобраза», про яку йде мова в «Білій книзі»-2025 в ЄС, є недостатньою для реальних оборонних можливостей України. Тому що «Стратегія дикобраза» орієнтована на те, аби мати гнучкі мобільні сили, які шляхом швидкості й маневровості можуть стримувати просування противника. Водночас в українських реаліях ця стратегія має бути стратегія є недостатньою для наших умов, має враховувати ті рішення, які ми сьогодні досягли шляхом розвитку далекобійних дронів, створення власного ударного озброєння.

Перспективою подальших досліджень за цим напрямом має бути дослідження чинників зміцнення та ризиків для національної безпеки за окремими напрямами, пов'язаних із реалізацією «Стратегії дикобраза» в Україні.

Література

1. Cancian M., Cancian M., Heginbotham E. The First Battle of the Next War. Washington, DC: Center for Strategic & International Studies. URL: <https://www.csis.org/analysis/first-battle-next-war-wargaming-chinese-invasion-taiwan> (дата звернення: 10.05.2025).
2. Murray W.S. Revisiting Taiwan's Defense Strategy, Naval War College Review: Vol. 61: No. 3, Article 3. URL: <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol61/iss3/3> (дата звернення: 10.05.2025).
3. Fann K., Bursi Ch. Protecting the Porcupine: Why Taiwan Matters | Epicenter. URL: <https://epicenter.wcfia.harvard.edu/blog/protecting-porcupine-why-taiwan-matters> (дата звернення: 10.05.2025).

4. Cooper B. What is “porcupine strategy”? How can Taiwan’s crazy porcupine defence strategy deter China? URL: <https://www.quora.com/What-is-porcupine-strategy-How-can-Taiwans-crazy-porcupine-defence-strategy-deter-China> (дата звернення: 10.05.2025).
5. Franz-Stefan Gady. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/05/22/ukraine-russia-war-weapons-nato-f16-tanks-deterrence-peace-strategy/> (дата звернення: 10.05.2025).
6. Yoshiaki Nishimi Taiwan Military Expert: ‘Porcupine Strategy’ Could Deter Chinese Invasion. URL: <https://japan-forward.com/taiwan-military-expert-porcupine-strategy-could-deter-chinese-invasion/> (дата звернення: 10.05.2025).
7. Lee Hsi-min, Lee E. (3 November 2020). “Taiwan’s Overall Defense Concept, Explained” The Diplomat. Retrieved 18 August 2024. URL: <https://project2049.net/2020/11/03/taiwans-overall-defense-concept-explained/> (дата звернення: 10.05.2025).
8. Бондар К. Арсенал демократії: інтеграція України в оборонно-промислову базу Заходу. Фонд Карнегі за Міжнародний Мир, 4 грудня 2023 р. URL: <https://carnegieendowment.org/2023/12/04/arsenal-of-democracy-integrating-ukraine-into-west-s-defense-industrial-base-pub-91150>. (дата звернення: 10.05.2025).
9. Оборонна підтримка ЄС: фон дер Ляен розповіла про «стратегію дикобраза» для України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-von-der-leyen-stratehiia-dykobraza-dlia-ukrainy/33407140.html> (дата звернення: 10.05.2025).
10. Вилк А., Зоховски П. Міжнародний форум оборонної промисловості в Києві. OSW. 3 жовтня 2023 р. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analysis/2023-10-03/international-defence-industries-forum-kyiv-day-586-war>. (дата звернення: 10.05.2025).
11. Західні оборонні компанії обережно відносяться до пропозиції України про виробництво зброї. *Reuters*. 22 червня 2023 р. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/western-defence-firms-wary-ukraines-weapons-production-pitch-2023-06-22/> (дата звернення: 10.05.2025).
12. Remžová D., Urhová D. The Porcupine Strategy: Taiwan’s Road to Self-Defense. URL: <https://chinaobservers.eu/the-porcupine-strategy-taiwans-road-to-self-defense/> (дата звернення: 20.05.2025).
13. Sharma S. Taiwan’s Porcupine Strategy. URL: <https://www.impriindia.com/insights/taiwan-porcupine-strategy/> (дата звернення: 20.05.2025).
14. Rickards J. Taiwan may yet become a porcupine. URL: <https://www.aspistrategist.org.au/taiwan-may-yet-become-a-porcupine/> (дата звернення: 20.05.2025).
15. EU Commission’s ‘Readiness 2030’ Plan Envisions Ukraine as a ‘Steel Porcupine’ Integrated Into Europe’s Defense Industry. URL: https://en.defence-ua.com/analysis/eu_commissions_readiness_2030_plan_envisions_ukraine_as_a_steel_porcupine_integrated_into_europes_defense_industry-13885.html (дата звернення: 20.05.2025).

References

1. Cancian M., Cancian M., Heginbotham E. (2023). The First Battle of the Next War. Washington, DC: *Center for Strategic & International Studies*. URL: <https://www.csis.org/analysis/first-battle-next-war-wargaming-chinese-invasion-taiwan>.
2. Murray W.S. Revisiting Taiwan’s Defense Strategy (2008). *Naval War College Review*: Vol. 61: No. 3, Article 3. URL: <https://digital-commons.usnwc.edu/nwc-review/vol61/iss3/3>.
3. Fann K., Bursi Ch. (2023). Protecting the Porcupine: Why Taiwan Matters. *Epicenter. Harvard University*. URL: <https://epicenter.wcfia.harvard.edu/blog/protecting-porcupine-why-taiwan-matters>.
4. Cooper B. What is “porcupine strategy”? How can Taiwan’s crazy porcupine defence strategy deter China? (2022). *Quora*. URL: <https://www.quora.com/What-is-porcupine-strategy-How-can-Taiwans-crazy-porcupine-defence-strategy-deter-China>.
5. Franz-Stefan Gady (2023). Turn Ukraine Into a Bristling Porcupine. *Foreignpolicy*. URL: <https://foreignpolicy.com/2023/05/22/ukraine-russia-war-weapons-nato-f16-tanks-deterrence-peace-strategy/>.
6. Yoshiaki Nishimi (2023). Taiwan Military Expert: “Porcupine Strategy” Could Deter Chinese Invasion. *Japan-forward*. URL: <https://japan-forward.com/taiwan-military-expert-porcupine-strategy-could-deter-chinese-invasion/>.
7. Lee Hsi-min, Lee E. (2020). Taiwan’s Overall Defense Concept, Explained. *Project 2049 Institute*. URL: <https://project2049.net/2020/11/03/taiwans-overall-defense-concept-explained/>.
8. Bondar K. (2020). Arsenal demokratiyi: intehtatsiya Ukrayiny v oboronno-promyslovu bazu Zakhodu [Arsenal of Democracy: Ukraine’s Integration into the Western Defense Industrial Base]. *Fond Karnehy za Mizhnarodnyy Myr*, 4 hrudnya 2023. URL: <https://carnegieendowment.org/2023/12/04/arsenal-of-democracy-integrating-ukraine-into-west-s-defense-industrial-base-pub-91150>. (дата звернення: 10.05.2025).
9. Oboronna pidtrymka YES: fon der Lyayen rozpovila pro “stratehiyu dykobrazu” dlya Ukrayiny [EU defense support: von der Leyen spoke about the “porcupine strategy” for Ukraine]. *Radio Svoboda* 05 travnya 2025. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-von-der-leyen-stratehiia-dykobraza-dlia-ukrainy/33407140.html>.
10. Vylk A., Zokhovsky P. (2023). Mizhnarodnyy forum oboronnoyi promyslovosti v Kyievi [International Defense Industry Forum in Kyiv]. *OSW*. 3 zhovtnya 2023. URL: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analysis/2023-10-03/international-defence-industries-forum-kyiv-day-586-war>.

11. Zakhidni oboronni kompaniyi oberezhno vidnosyat'sya do propozytsiyi Ukrayiny pro vyrobnytstvo zbroyi [Western defense companies cautious about Ukraine's offer to produce weapons]. *Reuters*. 22 chervnya 2023. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/western-defence-firms-wary-ukraines-weapons-production-pitch-2023-06-22/>.

12. Remzova Dominika, Urhova Dominika (2024). The Porcupine Strategy: Taiwan's Road to Self-Defense. *China observers*. URL: <https://chinaobservers.eu/the-porcupine-strategy-taiwans-road-to-self-defense/>.

13. Samriddhi Sharma (2022). Taiwan's Porcupine Strategy. *Impact And Policy Research Institute*. URL: <https://www.impriindia.com/insights/taiwan-porcupine-strategy/>.

14. Jane Rickards. (2024). Taiwan may yet become a porcupine. *ASPI*. URL: <https://www.aspistrategist.org.au/taiwan-may-yet-become-a-porcupine/>.

15. EU Commission's "Readiness 2030" Plan Envisions Ukraine as a "Steel Porcupine" Integrated Into Europe's Defense Industry. *Defense Express*. URL: https://en.defence-ua.com/analysis/eu_commissions_readiness_2030_plan_envisions_ukraine_as_a_steel_porcupine_integrated_into_europes_defense_industry-13885.html.

Стаття надійшла до редакції 27.05.2025